

11.
890
zoo
als
van
che
for-
nen
ver-
bare
een
als
vlen

op-
for-
door
door
een
ant,
ingli
vast,
van
t ge-
k uit
an er
met
wiel
van
shan-
in-
an
t ons
uit-
oeten
dfor-
zoo
fend,
o niet
kken,
e. Het
pstel-
er van
wan-
n met
daten.
kt wel
r men
f voor
threef-
d hij
staure-
erbum
a Ge-
ecle-
(p. 59)
ttingen
der in
beeld
s van
neente
d hier
model
van
neente
liturgie
hoogte
derzoe-
bleven;
e litur-
tra, die
andelin-
l in het
iet oog
at deze
le oude
Straats-
aende,
ad op-
n Sart
legende
kt; hij
geacht-
getoond
getuige-
zelf, dat
liturgie
alsburg
veve en
eltingen
ven-
a, maar
z, zoals
it opge-
wijze-
d, dat de
der Cal-
e latere
liturgie
naburg-
g, is dit
n, maar,
len oor-
van de
t meest
te. De
was, dat
Geneve
p menig
is alleen
trouwer
Calvin
g deze

ge argu-
men zoo
n geheel
Avond-
broods
king des
kenmerk
liturgie
e Calvin
r zijn Ge-
degelijk
rd, ze in
liturgie
n en a
n Calvin
argument
t tegen
onie van
t ze bij
ent toch
dan bij
verwant-
eronomie
door wie,
ing de,

broods door den Dienaar onder de voor-
lezend der inzettingswoorden en daarna
bij het gebruiken van het Sacrament
door de geloovigen zelf. In de liturgie
van a Lasco is hiervan geen sprake; de
breking des broods geschiedt alleen door
den Dienaar, en ze geschiedt niet onder
de lezing van de inzettingswoorden maar
bij het uitdelen van het Sacrament met
de woorden: Het brood dat wij breken,
is de gemeenschap des lichaams van Chris-
tus, precies als ook in de Straatsburger litur-
gie was voorgeschreven.

Toch heeft a Lasco daarom niet slaafs
Calvin nagevolgd; hij bracht niet alleen
in het didactische of leerstellige gedeelte
wijzigingen aan, maar ook in het liturgi-
sche of ritueele gedeelte. Wat dit laatste
betreft, raken deze wijzigingen de drie
volgende punten. Vooreerst, dat a Lasco,
in plaats van de zoogenoemde wandelende,
de zittende communie invoerde. Bij Calvin
was het gewoonte, dat ieder geloovige van zijn
zitplaats opstond, naar de Avondmaalstafel
toegang, daar staande de teekenen van brood
en wijn ontving en dan wederkeerde naar zijn
plaats. a Lasco heeft in dit opzicht zich
nauwer aangesloten aan de oorspronkelijke
inzetting van het Avondmaal, waarbij
Christus en zijn discipelen aan den disch
aanlagen, en daarom bij de Londense
gemeente het gebruik ingevoerd, 't welk nog
altsoo onder ons gehandhaafd wordt, dat
de Avondmaalgangers gezamenlijk aan den
disch aanzitten. Hieruit volgde van zelf
de tweede wijziging, dat de Dienaar dan
ook niet aan ieder Avondmaalganger
persoonlijk het brood toereikte onder het
telkens herhalen van de sacramentele for-
mule, gelijk dit bij Calvin voorgeschreven
was, maar dat het uitspreken dezer formule
bij elken disch slechts éénmaal geschiedde,
het brood, dat gebroken was, door den
Dienaar persoonlijk alleen werd uitge-
reikt aan de naast hem zittenden, en het
voorts op twee schotels werd neergelegd,
die nu naar beide zijden van de tafel wer-
den doorgeschoven, zoodat elk Avondmaal-
ganger zelf een stuk van het gebroken
brood nam. Evenzoo geschiedde met de
drinkbekers, vier in getal, die eveneens nu
het uitspreken der sacramentele formule
werden rondgegeven door den Dienaar en
door de Avondmaalgangers elkander werden
toegereikt. En de derde wijziging betrof
de sacramentele formule: terwijl Calvin
alleen de woorden van Paulus gebruikte,
ontleend aan 1 Cor. 10: 16: 'het brood
dat wij breken, is de gemeenschap des
bloeds van Christus' en: 'de drinkbeker
der dankzegging, dien wij zegenen, is de
gemeenschap des bloeds van Christus',
voegde a Lasco bij het uitdelen der tee-
kenen aan de Avondmaalgangers daaraan
nog de woorden toe: 'Neemt, eet en ge-
denkt, hoe het lichaam van onzen Heere
Jezus Christus voor ons in den dood is
overgeleverd aan het hout des kruises tot
vergeving al onzer zonden'; en bij den
drinkbeker: 'Neemt, drinkt en gedenkt,
dat het bloed van onzen Heere Jezus
Christus vergoten is aan het hout des
kruises tot vergeving al onzer zonden', het
bekende 'toevoegsel', dat later ook door
onze Nationale Synodes steeds aanbevolen
is bij het Avondmaal, maar later in onbruik
is geraakt. De opstellers van de Paltzische
liturgie hebben dit drietal wijzigingen niet
overgenomen en zijn op dit punt aan de
liturgie van Calvin getrouw gebleven. Er
staat in hun liturgie, dat de Dienaar aan ieder
geloovige het brood des Heeren zal breken
en het hem reiken zal onder het uitspreken
van de woorden: Het brood, dat wij breken,
is de gemeenschap des lichaams van
Christus, en dat daarna de andere Dienaar
ieder den drinkbeker zal reiken met de
woorden: De drinkbeker der dankzegging,
waarmede wij dankzeggen, is de gemeen-
schap des bloeds van Christus. Ook onze
Heidelberger Catechismus gaat van de
gedachte uit, gelijk we zagen, dat ieder
het gebroken brood en den drinkbeker
uit des Dienaars hand ontvangt. Hoewel
deze Paltzische liturgie, die door Dathen
vertaald werd, later de liturgie van a
Lasco bij onze Kerken verdrongen heeft,
is echter de wijze van Avondmaals-
viering, zooals deze door a Lasco was
ingevoerd, algemeen in gebruik gebleven;
we hebben niet de wandelende communie
van Calvin en de Paltz, maar de zittende
communie van a Lasco overgenomen.

Eenig reëel verschil schuilt hier echter
niet in, Calvin zelf heeft meermalen ver-
klaard, dat het gebruik om aan den Avond-
maalsdisch saam aan te zitten of het Avond-
maal staande te ontvangen, voor hem geen
onderscheid maakte en iedere Kerk daar
haar eigen gebruik volgen moest. En nog
veel minder kan in deze Avondmaalsviering
van a Lasco een nawerking van Zwijg-
aanschen invloed bepeurd worden, want te
Zurich bleef ieder geloovige op zijn eigen
zitplaats zitten en was er van een geza-
menlijk aanzitten aan één Disch dus
in het geheel geen sprake. Nu is er zeker
voor beide wijzen van Avondmaalsviering,
die van Calvin en die van a Lasco, iets
te zeggen. De wandelende communie biedt
het voordeel aan, dat ieder geloovige uit
des Dienaars hand de teekenen ontvangt
en hem persoonlijk de sacramentele woorden
worden toegesproken; het persoonlijk
element treedt hier sterker op den voor-
grond, en woord en teeken worden nauwer
saam verbonden. Ook nu wordt het be-
lang hiervan wel gevoeld, want het liefst
zal men bij het Avondmaal naast den
Dienaar zitten en onder het uitspreken
der sacramentele woorden de teekenen
uit zijn hand ontvangen. Toch brengt deze
wijze van Avondmaalsviering tegelijk niet
geringe bezwaren mee, die ook door
Calvin wel gevoeld zijn. Aangezien het
schier ondoenlijk is, vooral bij een groot
getal Avondmaalgangers, om door één
Dienaar brood en beker aan allen te laten
reiken, moet men er dan ook wel toe komen,

gelijk Calvin en de Paltzische liturgie dan
ook doen, om de teekenen te scheiden en
het brood door éénen Dienaar, den
beker door een anderen Dienaar te laten
uitdelen, waardoor de eenheid van het
Sacrament niet genoegzaam tot uitdrukking
komt, evenmin als de eenheid van Hem,
die ons zijn lichaam en bloed tot een
voedsel en drank onzer zielen geeft.
En eveneens is het telkens herhalen
derzelfde woorden bij iederen Avond-
maalganger, vooral wanneer er zeer
veelen zijn, te eentonig, loopt de Dienaar
deswege gevaar het mechanisch te gaan
doen, en duurt het Avondmaal daardoor te
lang; bezwaren die Calvin te Geneve er zelfs
toe gebracht hebben om de sacramentele
formule geheel te laten vervallen, wat zeker
niet wenschelijk is. Onze Kerken hebben
daarom wijs gedaan met de manier van
Avondmaalsviering van a Lasco te be-
houden; ze sluit zich nauwer bij de
oorspronkelijke instelling van het Avond-
maal aan; ze vernijdt de genoemde be-
zwaren, doordat nu bij elken disch de
sacramentele woorden slechts éénmaal
behoeven gesproken te worden en het
één Dienaar is, die het brood ons breekt
en den beker ons reikt; terwijl hier einde-
lijk nog bij komt, dat de gedachte aan
een broederlijken maaltijd, waaraan we
gezamenlijk aanzitten om Christus' dood te
verkondigen, op deze wijze ook rijker tot
uiting komt.

Maar al is er op dat ééne punt een
zeker verschil tusschen de wijze van Avond-
maalsviering van Calvin en die, welke in
onze Kerken gevolgd wordt, met Zwijg-
lanse heeft dit niets te maken. Onze Avond-
maalsliturgie wijst en wat haar dogmatischen
inhoud en wat het liturgische gedeelte be-
treft, niet naar Zurich, maar naar Geneve,
niet naar Zwijg maar naar Calvin als
haar oorsprong terug, en bevestigt zoo,
wat Groen van Prinsterer van onze Neder-
landsche Kerken zoo terecht schreef: *non
sommus Titus de Calvin*.

DR. H. H. K.

Leestafel.

1. NELLIE. EEN KIND IS ONS GEBOREN. Ge-
wijde Idylle. Met teekeningen van ISINGS. 's-Grav-
ehage. D. A. Deamen.

Blijmakend als 'n nachtegaalslied in de mist,
was en is in deze reizen-dagen, voor de Kerk
van Christus, het weer hooren verkondigen van
wat in schrift is vastgelegd op de eerste blad-
zijden van Lukas' en Mattheus' evangelie, van
wat ik, met wijlen onzen VAN ANDEL zoo willen
noemen: 'den morgenstond van Jezus' leven'.
Ook NELLIE (MEESTOUW VAN KOL), christin
geworden toen zij in Jezus niet slechts haar
Leenaar maar ook haar Verlosser vond, is er
door blij-gemaakt.

Het weer gedenken van het feit: 'Een kind
is ons geboren', dat kind, welks geboorte de
engelen deden zegenen, — deden zingen, zooals wij
het noemen, in het heil, dat voor menschen-
ooren hun zegenen 'n zingen was:

Eere zij God in den Hooft!
Vrede op aarde!
In de menschen een welbehagen!

Het weer gedenken van dit feit, heeft in haar
gemoed weer de diepe ontroering van het
christelijk-religieus gevoel gewekt, dat zich ver-
bindt aan de versche gewaarwording der groote
liefde Gods; der liefde Zijns welbehagens in
menschen, om en in het Kind van BETHLEHEM.

Maar, het zich weer indenken en inleven in
'den morgenstond van Jezus' leven', in die
Evangelie-verhalen van zoo eenig poëtische
mooiheid, heeft haar, de kunstzinnige, ook ge-
geven de blijheid eener magische schoonheids-
ontroering. En dit is te verstaan, want,
noemde in een college ESTHETIEK Professor
ALLARD PIERSON eens den aanvang
van onzen Bijbel, het: 'In den beginne schiep
God den hemel en de aarde', een woord, dat
in heel de wereld-literatuur door geen ander in
verhevenheid wordt overtroffen, na wat ik van
de wereld-literatuur onder mijn oog ken, zou
ik er aan willen toevoegen, dat daar in poëtische
schoonheid niets overtreft de eerste bladzijden
van Lukas en Mattheus.

En zoo heeft zij dan, uit haar christelijk-
vroom en dichterlijk gemoed, met al de kunst-
vaardigheid waarover zij beschikt, heel dien
cyclus van verhalen uit den morgenstond van
Jezus' leven, in haar jongste gedicht, uitgezogen.
Dit gedicht, van 'vrome toetrouw' en teere
vroomheid, is geworden tot wat zij zelf noemt:
'een gewijde Idylle'; een, in kleine, fijne beel-
den onder de aanschouwing brengen van al dat
landelijk leven in het gebergte van Juda, in
Nazareth, in Bethleem, op den weg naar
Egypte en nog eens in Nazareth; van al dat
leven dat zijn middelpunt heeft in het ééne
feit van BETHLEHEM dat Nellie dus uitdrukt:

En diep in den stilten, heiligen nacht,
diep in den stillen nacht kwam Hij!
Engelen stonden de moeder bij.
In doeken wond zij het kindeke-teer,
en legde het in de kribbe neer.

En denkt nu niet, dat voor NELLIE deze evangeli-
verhalen, van wier dichterlijke schoonheid ook
op haar zulk een bekoring uitging, als voor
veelen in onze dagen, maar poëzie zijn. Want uit
haar invoezen van een tweede verblijf te
BETHLEHEM tusschen het naar NAZARETH terug-
keeren, waarvan Lukas 2: 51, en de vlucht naar
EGYPTEN, waarvan Mattheus 1: 14 bericht, —
een poging tot harmonisatie, die zij, blijkens
een noot op p. 26, aan het werk van REV.
PIERRE DUDON: 'JESUS-CHRIST' ontleende, — blijkt
haar vasthouden aan de historiciteit dezer ver-
halen.

NELLIE noemt op het voorhandsche titel-blad
haar werk: Een boek om voor te lezen aan
kinderen — niet te klein'.
En dat is het, al zullen ook groote menschen
er van genieten.
Ook in: EEN KIND IS ONS GEBOREN toont
deze dichteres, dat zij de moeilijke kunst ver-
staat van te geven kinder-poëzie, ook gods-
dienstige kinder-poëzie.

Het is haar toch gelukt, noch door het naïeve
het gewijde, noch door het gewijde het naïve
te schaden.

De welgehaagde teekeningen van ISINGS, altijd
in goeden toon gehouden, verhoogen de waarde
van dit, ook typografisch, voortreffelijk uitge-
voerde bijbelsche kinderboek.

Ik wensch van harte, dat dit boek, waar
NELLIE voor in liet afdrucken: *In liefde Hem
gewijde, mag voorgedragen worden aan kinderen
uit onze, en ook uit andere kringen.*

Ook uit andere kringen, want dit is nu niet
een boek om er mee te evangeliseren. Te evan-
geliseren onder die arme kinderen van heel
nette en deftige en rijke menschen, die HET
aan Wien de schrifteler het wijdt, nog niet
kennen.

2. ONSHOOG, onafhankelijk-godsdienstig tijd-
schrift. Redactie: MEJ. DR. C. GERLINGS. Dr.
G. H. VAN SENDEN, J. JAC. THOMSON. Uitgave
van P. D. Veen, Amersfoort.

Van dit tijdschrift, dat een maandschrift zal
zijn, ontvingen wij de eerste Aflevering van
den eersten jaargang.

Het motief, dat bij de Redactie voor het
ondernemen van deze periodiek voorzit, is een
zeer ernstig. Zij schreef toch niet minder dan:
'Wij zouden dat motief willen noemen: de inner-
lijke noodzakelijkheid, wij willen het dieper
omschrijven: de stem Gods. Omdat God in
ons getuigt, willen wij getuigen van Hem,
zooals wij meenen, dat het zal kunnen weer-
klank vinden bij velen, die wars van alle partij-
hatelijkheid in de diepte willen afdalen en de
hoogten willen opgaan.'

Partijhatelijkheid is 'n leelijk ding; wat de
Redactie er onder verstaat hangt saam, als ik
mij niet vergis, met wat zij noemt: de 'vulgaire
rechtzinnigheid' en 'vulgaire vrijzinnigheid'.
Immers aan het slot van een volgende alinea
lees ik: 'Maar wel willen wij ons verzetten, en
wel zoo krachtig mogelijk, tegen een vulgaire
rechtzinnigheid en vulgaire vrijzinnigheid, die
maar al te dikwijls opspelen, als hadden zij uit
naam der rechtzinnigheid of der vrijzinnigheid
gesproken.'

'Vulgaire rechtzinnigheid,' die voor mij saam
valt met de Orthodoxie van het onweddergebo-
ten hart, evenals 'vulgaire vrijzinnigheid,'
met het Modernisme van Jan Kap, zijn zeker
onverwikkeld verschijnselen en de rechtzin-
nigheid verzet zich eveneens tegen het eerste,
als de vrijzinnigheid tegen het laatste; en wel
zoo krachtig mogelijk.

Naar het mij voorkomt, kon de Redactie dit
zich-zoo-krachtig mogelijk verzetten tegen deze
blameerende meeloopers, gerust overlaten aan
de rechtzinnigheid en de vrijzinnigheid.

Maar, en dit verklaart veel, deze Redactie is
noch rechtzinnig, noch vrijzinnig.

In het midden toch van diezelfde alinea
waartuit ik zoo even citeerde, spreekt ze dat on-
verholen uit. 'Als redactie stellen we ons noch
op het standpunt der rechtzinnigheid noch op
dat der vrijzinnigheid. Ieder oordeelt hierin
gelijk hij in zijn geweten meent te moeten doen.
En allen medewerkers wordt gelijke vrijheid ge-
waarborgd.'

Hoewel de Redactie zich zoo krachtig moge-
lijk wil verzetten tegen het vulgaire in beide
richtingen, gaat haar onderneming echter niet
dan bijkomstig tegen de 'vulgaires', want haar
eigenlijk doel is, naar ik reeds mededeelde, te
schrijven voor hen, 'die wars van alle partij-
hatelijkheid in de diepten willen afdalen en de
hoogten willen opgaan.'

Bij dezen, niet-vulgaires, bij dezen wars van
alle partijhatelijkheid, wil zij van God getuigen;
zooals zij meent, dat het bij velen hunner zal
weerklinken.

Wat zij daaronder verstaat spreekt zij uit in het
begin van dezelfde alinea: 'Zoo wenschen wij op
te komen voor het zuiver-religieuze, dat wij bij
elk der huidige richtingen gelooven te kunnen
vinden, te midden van den strijd der richtingen.
Bij elke, want wij kiezen als redactie voor geen
dezer partij.'

Hoe ernstig ook het motief en ook het
doel der Redactie met dit haar Tijdschrift is,
wil mij toch de wijze waarop zij zich voorstelt
dit doel te bereiken, niet onbedenklijk voor-
komen.

Ook ik zal allerminst ontkennen dat het reli-
gieus-zoowel in de niet-vulgaire vrijzinnigheid
als in de niet-vulgaire rechtzinnigheid is te
vinden. Maar dit raakt slechts de religio
subjectiva, en is ook te vinden bij vrome
Joden, Mohammedanen en Heidenen. Dan,
naar mijn innigste overtuiging kan men alleen
van ware, van zuivere religie en van zuiver-
religieus spreken, waar het religieus volgend,
kendend en willend subject zich, als zijn object,
niet op den eenigen waarachtigen God en Jezus
Christus, dien Hij gezonden heeft.

Daarom treft echter bestaat een diepgaand
verschil tusschen de rechtzinnigen of hen die
zich aan de Schrift als Gods openbaring ge-
bonden weten, en de vrijzinnigen of hen die
van de Schrift als Gods openbaring los zijn.

Het schijnt mij dan ook toe, dat zooals de
Redactie van dit 'onafhankelijk-godsdienstig
Tijdschrift' meent van God te moeten getuigen,
al heel weinig weerklink zal vinden en bij
vrijzinnigen en bij rechtzinnigen. Hoogstens kan
zij met haar onderneming bij haar lezers wekken
het zeer algemeen en daarom juist zeer vaag
religieus gevoel. Maar dit vage-algemeene is dan
noch het zich verbijzonderend religieus gevoel
van de rechtzinnigheid, wier criterium de gebo-
denheid aan de, zij het ook steeds aan de
Schrift appellabele, Belydenis der Kerk is, noch
van de vrijzinnigheid, wier criterium is het
met Kerk en Schriftgeleefde gebroken hebben.

Teekend is, dat reeds in deze eerste aflevering
geheel andere tonen opklinken.

Zoo toch wanneer DR. V. SENDEN een
werk van DR. GERLINGS, — die toch geen 'vul-
gaire' is —, bespreekt en dan schrijft: 'Hetspijt
mij dat ik het zeggen moet, maar met allen wil tot
waardering en toenadering tusschen menschen,
die zoo oordeelen, en mij gaapt een kloof'.
Zoo wanneer hij van een stuk van DR. VAN
DEN BERG VAN EYINGA, toch ook geen 'vul-
gaire' —, schrijft: 'Hem mag wel gevraagd worden:
Zijt gij een leeraar Israels en weet gij van deze
dingen niet?' en waarop hij dan dezen zin laat
volgen:

'Maar verre er van af hem hierover persoon-
lijk hard te vallen, is hij, die aan zulke uitingen
slechts één ding ziet openbaar worden: de tra-
gedie van het intellectueelisme.'

Mijn indruk van dit Tijdschrift zou ik willen
uitspreken in het woord, dat ik, zij het ook in
ander verband, onlangs bij een Duitschen
schrijver las: 'Die Absicht ist klar und berechtigt,
das Mittel, sie zu verwirklichen doch nicht
passend.'

3. MARTHA KLENDER. Uitgave van I. M.
BREDER'S Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij,
Rotterdam.

Wat laat door ons ontvangen, vestig ik alsnog
volgaarne de aandacht op dezen, zoo naar schied
als inhoud aanbevelingswaardigen kalender. Met
hem zich aan te schaffen, begunstigt men tevens
de bekende MARTHA-STICHTING tot Alphen a. d.
Rijn, want hij wordt uitgegeven ten voordeele
van dit werk der barmhartigheid.

Uit de Pers.

De *Waarheidsvriend* heeft een artikelreeks
over het recht der Modernen in de Hervormde
Kerk, waarin de redactie aantoonde, dat de be-
lydenis der Kerk rechtens nog altoos geldt en

de moderneren daarom geen recht in de Kerk
hebben. Ze gaat daartoe de historie na van 1816:

We zagen reeds dat in de Koning en de Synode
van 1816 verklaard heeft, dat bij den nieuwen
Kerkwet de Kerk zelf niet veranderd was en
de belijdenis der Kerk zoo worden gehandhaafd.

Dat blijkt ook nog uit het volgende:
Van wege het Ministerieel Departement tot de
zaken der Hervormde Kerk werd aan de Synode
van 1816 een Reglement op het examen en de be-
sting tot het leeraarsambt toegezonden, welk
Reglement, na deliberatie, ook door de Synode
werd aangenomen.

In dat Reglement op het examen werd ook een
z.g.n. proponentformule voorgeschreven; en dit
ondertekeningformule was van den volgende
inhoud:

'Wij ondergeschreeven, door het Provinciaal
Kerkbestuur van . . . (of door de Commissie tot
de zaken van de Waalse Kerken) tot den open-
baren predikdienst in de Nederlandsche Herv.
Kerk gesadmitteerd, verklaren bij deze openlijke:
dat wij de belangen, zoo van het christendom in
het algemeen, als van het Nederlandsche Hervor-
mde Kerkgenootschap in het bijzonder, door
leer en wandel, zorgvuldig zullen behartigen; dat
wij de leer, welke overeenkomstig Gods heilig Woord
in de aangenomen formulieren van eenheid der
Nederlandsche Hervormde Kerk is vastgesteld, ter goeder
trouw aannemen 'n hartelijk gelooven; dat wij
deszelve naarstig zullen leeren en handhaven, en dat
wij op de bevordering van godsdienstige kennis,
christelijke zeden, orde en eendragt, ons met allen
ijver zullen toedigen; verbindende wij ons bij deze
aan handteekening tot al het voorgeschrevene, en
om, zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte
van deze verklaring en belofte gehandeld te heb-
ben, dewe om te zullen onderwerpen aan de
uitspraken der bevoegde kerkelijke vergaderingen.'

Wanneer we zoo iets lezen, is het ons een raadsel
hoe iemand dan schrijven kan dat onze Herv. Kerk
in 1816 afscheid genomen heeft van de drie for-
mulieren van eenheid?

En het is overduidelijk, hoe een man als Da.
Beversluis schrijven kan 'sonder leervrijheid ver-
staan men den toestand, zooals die in onze Kerk
feitelijk reeds van haar begin af (van 1816 af) be-
staat, waarbij de voorgangers en de lidmaten der
Kerk zelf beslissen, wat zij voor waarheid houden
en overeenkomstig hanteer overtuiging gelooven, be-
lijden, leeren en prediken.'

Hoe klaar blijkt het niet, dat die 'leervrijheid'
van den beginne af aan contrabande is geweest en
in 1816 contrabande is gebleven.

Leervrijheid was verboden.
En die toch maar naar eigen inzicht geloofden,
beleden, leerden, en predikten, daarin principieel
verschillend van de leer der Herv. Kerk, hebben
als 'uiterlijke menschen gehandeld en dragen dus
het stempel van *uitzingers* en *Kerkverloofers*.
De kinderen van ons Vaderlijk huis hebben nooit
gehoord, dat in de Ned. Herv. Kerk alles maar
overgelaten is aan de particuliere gevoelens van
predikanten en lidmaten.

De *echte* Hervormden zeggen nog altijd: onze
wetige belijdenisschriften zijn de drie Formulieren
van Eenigheid, welke grondslagen gezamenlijk
losgelukt. En ziende op de historie van 1816 zeggen
ze: de moderneren nemen een scheve positie in en
de orthodoxen staan in hun recht om te zeggen:
onze Herv. Kerk heeft een belijdenis, naar die be-
lydenis zal een ieder moeten vragen, en geen enkel
Bestuur mag toelaten dat die belijdenis wordt ver-
acht en verworpen.

Maar natuurlijk, dat willen de moderneren niet
hooren en dan zeggen ze maar bij monde van Dr.
Niemöller: 'soort kerk een belijdenis? — Immers
zij heeft er geen.'

Zoo is de zaak volstrekt niet ingewikkeld, zegt
de geleerde moderne theoloog.
Maar men moet zich toch schamen om zoo de
historie in 't geicht te slaan en zoo heel de
redeneering aan leugens op te hangen.

Dat loopt toch op den duur in de war. Want
bij al 't geen we reeds aanvoerden ten bewijze, dat
onze Herv. Kerk ook na 1816 een belijdende-kerk
is, die een eigen 'belijdenis' en een eigene 'leer-
heeft, is er nog wel een en ander meer nog te
noemen.

Er waren er die zich in 1816 ongerust maakten
— en niet ten onrechte — over het schrijven van
boeken en geschriften van onderscheidene predi-
kanten en hoogleraren, vreesende dat zoo wel
ingevoerd en verbreid in onze Herv. Kerk.

En nu benoemde de Synode van 1816 een com-
missie, die haar van advies zou dienen wat er te
doen was in sake van de kerkelijke visitatie en
approbatie van boeken.

De Synode zon op een middel om controle te
kunnen houden bij het verschijnen van theologische
boeken en goed- of af te keuren wat er van de
pers kwam.

De Commissie kweet zich bij monde van den
Bredaschen predikant J. J. Scholten volgender wijze
van haar taak:
'De Commissie, door uwe vergadering benoemd
om, ten opzichte der uitgaven van godgeleerde ge-
schriften U Hoog Ewre, van consideratie en advies
te dienen, heeft de maatregelen overwogen, door
welke de *eenheid der Hervormde Kerk* en de *der
Kerk* kon gehandhaafd en bewaard worden. . .
enz., waarom zij de vrijheid neemt aan U Hoog
Ewre, voor te dragen, dat het Christelijke Synode
het volgende besluit name:

In Het Christelijke Synode verklaart, dat zij
geene over den godsdienst handelende geschriften
van predikanten, kandidaten en leden in de Neder-
landsche Hervormde Kerk, hetzij deszelve met of
zonder naam des schrijvers worden uitgegeven,
erkent en waarborgt, als bevattende de leer en de
belijdenis der Nederlandsche Hervormde Kerk, zoo
als deszelve, overeenkomstig Gods heilig Woord, in
de aangenomen formulieren van eenheid is vast-
gesteld, dan alleen de zondigingen, welke van
kerkelijke goedkeuring voorzien zijn, enz.' Aldus
werd door de Synode van 1816 besloten.

En dan zegt men nu maar klakkeloos, zonder
blikken of blozen: in 1816 is een nieuwe kerk-
gemeenschap gesticht en zijn de formulieren van
eenheid losgelaten en is alles overgegeven aan
de eigen overtuiging van predikanten en gemeente-
leden, om in leer, prediking, sacramentsbediening
enz. te doen wat men zelf belieft 'christelijk',
'protestantsch', of 'Hervormd' te noemen.

'Is haast ongelooft, dat er theologen zijn in
onze dagen, die zoo'n brutaal stukje aandurven.
Maar er is nog meer.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

XII.
TERUG.

In den loop van den dag zag ik den mij
onbekenden jongen man, het kamp verlaten.
Zijn gezicht stond alles behalve vrolijk, en
alles behalve vriendelijk was de blik, dien hij
op mij richtte.

Ik begon mij in het leger der Zigeuners meer
op mijn gemak te gevoelen, en hoe vreemd het
ook klonk, het speet mij eenigzins, toen de
avond begon te vallen en de tijd van vertrekken
naderde. Ik zag nog even, hoe de jonge man
terugkeerde, nu met wat opgeruimd voor-
komen. Kort daarop verscheen de hoofdmans
weder en ging met mij naar zijn tent. Ik vond
daar zijn vrouw, de koningin der Zigeuners,
met het kind op haar schoot en een gezicht
stralend van blijdschap. De kleine zag er al
weer beter uit dan eenige uren geleden. Hij
toonde eelust, en uit alles bleek mij, dat het
kind waarschijnlijk morgen geheel hersteld zou
zijn. Het had God behaagd op bijzondere wijze
de middelen te zegenen, die ik had aangewend.
Dat schenen de ouders ook te gevoelen. Zij

zeiden mij hartelijk dank, en de moeder weende
van vreugd toen wij spraken over het gewaar
in den afgelepen nacht en de heerlijke uitkomst
nu verkregen. De vader dankte mij herhaaldelijk
ook voor het vertrouwen, dat ik in hem getoond
had, door met hem mee te gaan en dat wel
nacht en ontijd. 'God zegene u zoo eindig
hij, 'voor de hulp die gij ons hebt verleend.'

'Het verblijdt mij te hooren,' zei ik, dat ge
toch wel geloofd, dat God ons zegenen kan.
Dat heeft Hij, dankt mij, ook aan u en uw huis
deren dag bewezen. Verget niet er Hem voor
dank te zeggen, en denk ook nog eens aan
ons gesprek van vanmiddag.'

Dat zal ik zeker antwoorden bij ernstig.
'Maar nu wordt het tijd om te vertrekken.
Kom mee.'

Ik nam afscheid van moeder en kind, en
Roderik, een voorhangsel oplichtende, bracht
mij in een soort van rijtuigje naar de tent.
Toen haalde hij uit zijn mantel twee bank-
biljetten te voorschijn, die samen een vrij aan-
zienlijke som vertegenwoordigden, en hield mij
die aan met de woorden: 'Ik hoop dat ge het
zoo goed vindt; meer staat niet in mijn macht.'

'Dat is veel te veel,' sprak ik, het geld af-
wijzend. 'Gij hebt mij een geheel dag ont-
roerd, diensten van mij gevraagd, en het is
blijkbaar dat ge daarvoor betaalt. Meer is evenwel
niet noodig.'

'Maar ik ben u zoo veel verschuldigd, meer
dan ik ooit betalen kan,' was zijn antwoord.
'Gij zult mij een groot genoegen doen door het
geld aan te nemen. Vindt gij het te veel, dan
zult gij er wel raad mee weten voor de armen.'

'Daar viel niet veel tegen in te brengen. Zoo
aanvaardde ik dan het geld en wilde hem nu
waarvel zeggen en vertrekken. Doch hij hield
mij terug.

'Wacht nog een oogenblik,' zeide hij, 'ik
zal u wege brengen en hond het ten goede,
gij moet weer worden geblindeeld.'

'Waarom? riep ik ontdemd, 'gij geloofd nu
toch wel, dat ik u niet zal verklappen.'

'Dat is het ook niet, maar, niet gij, het is
beter dat gij eerlijk kunt zeggen niet te weten
waar wij zijn. Dat kan u veel moeite sparen.'

Ik moest erkennen dat hij gelijk had. Daarbij
wist ik reeds bij ervaring, hoe nutteloos het
zijn zou wat hij voorstelde te weigeren. Ik
stemde dus toe, en hij verliet mij voor een
oogenblik. Ik hoorde hem in de tent naast mij
druk praten met iemand wiens stem mij bekend
voorkam, al kon ik ook geen woord verstaan
van hetgeen zij zeiden. Daarna kwam koning
Roderik terug, en geleidde mij door het kamp,
waar velen mij groetten, naar het bosch.

Ik vond daar twee gezadeld paarden gereed
staan. Het weer was nu zeer veranderd. De
storm was geheel voorbij, en de maan scheen
liefelijk op de boschpanden. Hoe gaarne had ik
de terugrit zoo gemaakt, dat ik alles op mijn
gemak beschouwen kon, te meer daar het mij
nieuw en vreemd was. Want des avonds te
paard door een bosch te rijden, komt zeker bij
staatsmenschen weinig voor.